

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ י ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת בחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושבע

בא (תשכ"ח)

י"ג ט'

א. ט' והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך...

ט"ז והיה לאות על ידכה ולטמפות בין עיניך...

מנחם בן-סרוק "המחברת", ערך "טף":

מתחלק לך מחלקות: האחד (אסתר ג') "טף ונשים" כמשמרו. השני (יואל ד') "יטפו ההרים עסיס"... השלישי (יחז' כ"א ב') "והטף אל דרום"; (מכא ב' ו') "אל תטיפו יטיפו"; (עמוס ז' ט"ז) "ולא תטיפו על בית ישחק"; (דב' ו' ח') "והיו לטמפות בין עיניך" - לשון מלל וגיב שפתים.

ופתרון "והיו לטמפות" כה הוא וכה ענינו: כאמור (תהלים ט"ז ח') "שויתי ה' לנגדי תמיד"; וכה הזכיר משה את ישראל באמרו: "והיו לטמפות בין עיניך": "עמי! שית אמרי בגד פניך וחוקותי מול עיניך, ואל תשכח את הדברים אשר דאו עיניך, לבעבור תהיה יראתו על פניכם בבלתי תחטאו".

הוא אשר דבר שלמה בספר משלי (ג' ג') "קשרם על גרגרותיך, כתבם על לוח לבך".

הרביעי: (ישע' ג' י"ט) "הנטיפות והשרות והרעלות" מיני עדי חלאים הם.

רשב"ם ד"ה לאות על ירך: לפי עומק פשוטו יהיה לך לזכרון תמיד, כאלו כתוב על ירך, כעין (שיר השירים ח') "שימני כחותם על לבך".

ראב"ע בפרוש הקצר (הוצאת פלישער ויבא תרפ"ו).

ט' ד"ה והיה לך: לאות על ירך ולזכרון בין עיניך: יתכן על שני פרושים (= אפשר לפרשו בשתי דרכים):

האחד על דרך (משלי ג' ג') "קשרם על גרגרותיך כתבם על לוח לבך" ויהיה טעם "לאות" כמו לסימן.

ומהו שיהיה לאות ולזכרון? הוא "כי ביד חזקה" שתשמור כן בלבך ולבגך. וכן הכתוב השני (י"ג ט"ז) והיה לך לאות על ירך ולטמפות בין עיניך" והוא "כי בחזק יד הוציאנו ה' מצרים" ומלת "טמפות" זרה במקרא, ויש אומרים מטעם "והטף אל דרום".

והפירוש השני להיותו כמשמרו לעשות תפילין של יד ושל ראש. ובעבור שהעתיקו בן חז"ל, בטל הפירוש הראשון, כי אין עליו עדים כמו שיש לפירוש השני.

ראב"ע בפירוש הרגיל (הנמצא בחמשים) ד"ה והיה לך:

יש חולקים על אבותינו הקדושים, שאמרו כי "לאות" ו"לזכרון" על דרך (משלי א') "כי לויח חן תם לראשך". גם "וקשרתם לאות על ירך" כמין (משלי ו') "קשרם על לוח לבך", גם "וכתבתם על פזוזות ביתך" כמו (משלי ג') "כתבם על לוח לבך". ומהו שיהיה לאות ולזכרון? שיהיה שגור בפיר, כי ביד חזקה הוציאנו ה' מצרים. ואין זה דרך גבונה. כי שם בתחילת הספר כתוב (משלי שלמה) והנה כל מה שהזכיר הוא דרך משל, ואין כתוב בתורה שהוא דרך משל חלילה. רק הוא כמשמרו. על כן לא הוציאנו מיד פשוטו, כי בהיותו כמשמרו איננו מכחיש שקול הדעת, כמו (דב' י') "ומלתם את ערלת לבבכם", שגצטרך לתקנו לפי הדעת.

חז"נים לבקעה ט' ד"ה למען תהיה תורת ה' בפיר: תמיד כשתעשה לאות על ירך ובין עיניך, זכרם תמיד, ותהיה על ידי כך תורת ה' בפיר לזיכור פה. וסוף המקרא הזה מפר ומבטל דברי המפרש תחילתו בדרך חיצונית.

שו"ל ד"ה והיה לך לאות... וחקראים אומרים שהוא משל ויפה טען עליהם הראב"ע ובדורנו גם הכורם קיים דעת חקראים;

... ואין ספק שאם היה לו לומר "כאות על ירך וזכרון בין עיניך", לא "לאות", "לזכרון", מאחר שהמצוות אינן משל ושיר, (כמו נבואות ישעיה שאמר "הן על כפים חקותיך") אלא מליצה פשוטה, והכורם התחכם להסיר מעליו קושיית הלמודים הללו (לאות ולזכרון) ופרש שהאב יאמר לבנו: "החג ע"י שחיטת הפסח ואפיית המצות יהיה לך לאות על ירך, שהם דברים הנעשים בידיים, ולזכרון בין עיניך, שאתה רואה מצה ומרור מונחים לפניך". וזה עושה הכתוב, כי הבן איננו עושה אלא האב. ואין יאמר "על ירך" וכן למטה (ט"ו) "על כן אני זובח לה' כל פטר רחם... והיה לאות על ידכה". ועוד: אין יאמר האב לבנו "הוציאך", ולא "הוציאנו" או "הוציאנו?" ובפרט אחר שאמר (פסוק ח') "בעבור זה עשה ה' לי". מלבד כי האות הוא סימן קיים, לא מעשה הנעשה לשעתו, ואין ימשך מן המעשים ההם הנעשים פעם אחת בשנה שתהיה תורת ה' בפיר - כלומר: תמיד? (כטעם: "כי לא תשכח מפי זרעך") ועוד: מה יאמר על (דברים ו' ח') "וקשרתם לאות על ירך"?

והקדמים אמרו שהראשון כמ"ס (משלי י' כ"ב) "קשרם על לבן חסיד" (משלי ג' ג') "קשרם על צוהר חסיד" "כחבת על לוח לבן" (משלי ז' ג') "קשרם על אצבעותיך כחבת על לוח לבן"; ולא הבינו כי כל זה דרך מליצת השיר, והעד "כחבת על לוח לבן" שאי אפשר לפרשו כמשמעו, ואם היה כתוב בתורה "וכחבתם על לוח לבן" היינו אומרים שהוא משל. אבל התורה אמרה שנקשר על תיך ובין חסידים ונכחוב על מזוזת הבית, וכלי יאמר לנו שכל זה משל? וכלי יאמר לנו איזה מן המצוות במשפט ואיזה מהן משל?

1. מה הן שתי התפישות של ערשנו של דלעיל לפסוק זה?
 2. א. במה שונה במוקד הראשון בפרשנו חקצר בגד הפרש המספורי מבטוקן בפירושו הארוך? יש אפשרות להסיק מסקנות משוניות על קריאתו או תורתו של הפירוש חקצר?
 3. הראשון (ובגד פרשנים אחרים) נותנים לתסמוך על הפסוק דב' י' מ"ז. מה ענין פסוק זה לשאלתנו?
 4. א. מהי ההבדלה של פסוק המסיים לבקעה בגד דרך החיצונים ולמי התכוון במספרו "המספרים בדרך החיצונים"?
 5. א. מהי טענת שר"י למס' י"ג ה' ומהי ראיתו מדב' ו' מ"ז?
 6. יש פרשנים הסתמכים בפרשנים אחרים פסוקנו כמשמעו על הציץ שעל מצאנו של הכתף הגדול (שם' כ"ח ל"ו).
- הסבר מהי ראיה פשוט להצגת פסוקנו?

ב. ט': והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תחיה תורת ה' בפיר, כי ביד חזקה הוציאה ה'...

רמב"ן: שערור והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך, כי ביד חזקה הוציאה ה' מספרים, למען תחיה תורת ה' בפיר. ופירושה שכתוב על ירך כענין בין עיניך יציאת מצרים ותזכור אותה תמיד, למען תחיה תורת ה' בפיר, למען תזכור מצותיו ותורתיו, כי הוא אדוניך הפודק מביית עבדי.

הרב א"י קוק בפירושו לספר התפלות "פולחן ראיה" עמ' החיקוק של רשמי הנפלאות בדרך שיוחקק על כח הספער - על יסוד פעולת החיים, ועל כח הרעיון - יסוד המעשה וההנהגה. שני אלה יחדו יהפכו את הטבע החלוני של האדם למעשה עדין אלוקי, ותהיה ה' תחיה בפיר טבעית, בהגיוני לבנו. כל התכונה הזאת דרשה היא, מפני שכל היסוד של יציאת מצרים היה להלחם במעצם הגס של החיות, המעצם את האדם במפלגותיה של החלונות; ומאחר שיסודם הגס כ"כ חזק הוא נכחי להלחם בו עד שינצח הטבע החלוני שבאדם, כדי שיחול בקרבנו אחר האור של הטבע הקדוש שבו (שגברו בנפש האדם) - צריכה הייתה יד חזקה להגלות, על מן צריכתם אצלנו למעשים הקדושים הללו של הנחת תפילין על היד ועל הראש, כדי לסייע בסגולתם את המפעל הגדול הזה, של התהפכות כח החיים החלוניים הגסים לכח חיים אגיליים בהדרים בקדושה. - על כן רק ע"י שיהיו "לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך", רק אחרי כל התעצומה הזאת "תחיה תורת ה' בפיר", ולא מבלעדיה, כי כשם שלפעולה הכללית, להכניע את הרוח החלוני הגס של האנושיות, שכתבנו או במצרים, היה צורך "ביד חזקה", להוציאן משם בזכות ה', כמו כן צריך להמשיך את המפעל הזה, של נצחון הקדש על החלונות עבדנים, בכח רב וביד חזקה, שעות וגבורתה יגלו ע"י המצוה הזאת...

... שהיא מקיפה במפלגות כחה את המפעל עם ההשקפה, את היד והעין (= עין השכל). ורק בכח אדיר ומסופל זה אפשר להמשיך את מה שנעשה מני אז "ביד חזקה".

1. מה טובתם של המלים "שערור" ו"מירוש" בדברי הרמב"ן?
2. א. האם מטיבים הרמב"ן והרב קוק בפירוש המלה "כ"י" בפסוקנו?
3. באמור הרב קוק (שורה שניה) "שני אלה" - לאלו שנים יכוון?
4. כיצד מבאר הרב קוק את הקשר בין שתי "היד" הבאות בתחילת ובסוף פסוקנו?
5. מהי משמעותו של עשר המכות לפי דברי הרב קוק?